

УДК 378:373.3-057.87:37.016:81-028.31

Струк А. В.

ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНО-МОВЛЕННЕВОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ

У статті розглядається формування професійно-мовленнєвої компетентності майбутнього вчителя початкової школи. Проаналізовано думки науковців щодо необхідності та актуальності формування професійно-мовленнєвої компетентності майбутнього вчителя початкової школи. Розкрито сутність і зміст понять “компетентність”, “професійна компетентність”, “професійно-мовленнєва компетентність”. Розмежовується поняття “мова” та “мовлення”. Встановлено умови, за яких процес формування професійно-мовленнєвої компетентності майбутнього вчителя початкової школи буде ефективнішим.

Педагогічною теорією і практикою зумовлено необхідність і доцільність інтерпретувати модель фахівця як особистості, яка володіє визначеним набором компетенцій, здатна успішно адаптуватися до умов життєдіяльності, що постійно змінюється, конкурувати на ринку праці.

Головним завданням вчителя-словесника є не лише прищепити інтерес до вивчення рідної мови як способу спілкування, а й продемонструвати всю велич і красу рідного слова.

Ключові слова: формування, компетенція, професійна компетенція, професійно-мовленнєва компетенція, мовленнєва компетенція, рідна мова, майбутній вчитель, початкова школа.

Інтеграція України у світовий та європейський освітній простір, нові вектори розвитку українського суспільства в контексті сучасності зумовлюють підвищення вимог до професійного мовлення особистості.

У сучасному світі для майбутніх фахівців значущим є вміння швидко сприймати будь-яку форму мовлення, засвоювати необхідну інформацію, реалізовувати її в діалогічній взаємодії, керувати системою мовленнєвих комунікацій у межах професійної компетентності. Від багатства словникового запасу, рівня культури мовлення залежить професійна майстерність майбутнього вчителя початкової школи.

Учені впродовж багатьох років інтенсивно досліджували різні аспекти наукової організації навчального процесу вищої освіти загалом і мовної зокрема. Пошуки в цьому напрямі спрямовувалися на адаптацію загальних принципів наукової організації праці до специфічних особливостей навчального процесу вищів з метою здобуття майбутніми фахівцями знань, формування їхніх професійних умінь і навичок, розвитку професійної мовленнєвої компетентності.

Мега статті – розгляд процесу формування професійно-мовленнєвої компетентності майбутнього вчителя початкової школи.

Формування професійної мовленнєвої компетентності – проблема міждисциплінарна, яка постає предметом уваги не лише лінгвістики, але й педагогіки, психології, усього комплексу наук, що займаються дослідженням феномена Людини.

У наукових дослідженнях Л. Виготського, І. Зязюна, І. Зимньої, О. Леонтьєва, Г. Рогової та інших акцентується на структурі професійної діяльності педагога, в якій провідна роль належить мовленнєвому компоненту. Лінгвістичні засади навчання української мови, мовна освіта і мовленнєвий розвиток особистості висвітлено у наукових працях З. Бакум, О. Біляєва, А. Богуш, М. Вашуленко, Л. Мацько, М. Пентилюк та інші. Думки про те, що сформовані мовленнєві вміння є об'єктивною ознакою готовності вчителя до професійної діяльності, висловлювали також Ш. Амонашвілі, Н. Бабич, В. Завіна, І. Левітан, С. Мартиненко, Л. Паламар, Г. Сагач та інші.

Тому в сучасному світі актуальним є дослідження теоретичних засад поняття компетентності як здатності кваліфіковано виконувати професійну діяльність, що містить набір знань, навичок і ставлень та дає змогу особистості ефективно діяти або виконувати певні функції, спрямовані на досягнення стандартів у професійній галузі або певній діяльності [5], і мовної компетенції майбутнього вчителя початкової школи.

Провідне місце серед понять, що характеризують рівень розвитку і професійного становлення особистості майбутнього вчителя початкової школи, займають такі: “компетентність”, “професійно-мовленнєва компетентність”. Зазначені поняття характеризують не тільки генезис особистості педагога, а й відображають сутність рівнів реалізації професійної педагогічної діяльності.

Термін “компетентність” є принципово новим, сутнісним і ключовим. Уведення поняття “компетентність” як пріоритетної категорії в різні нормативні документи вищої освіти означає надання переваги системному, цілісному, комплексному підходу до професійно-педагогічної освіти. Концептуальні основи професійної компетентності спеціалістів знайшли своє відображення в психолого-педагогічних дослідженнях Н. Кузьміної, В. Сластьоніна, А. Хуторського, О. Чижо та інших. У наукових джерелах поняття “компетентність” тлумачиться як “міра відповідності знань, умінь і досвіду особистості певного соціально-професійного статусу реальному рівню складності виконуваних нею завдань та вирішуваних проблем” [7, с. 237].

У педагогіці під поняттям “компетентність” розуміють інтегровану здатність, що складається з знань, умінь, досвіду. Цінностей і ставлення, що можуть цілісно реалізовуватися на практиці, а у визначенні, запропонованому європейськими країнами: компетентність (competency) – це здатність успішно задовольнити індивідуальні й соціальні потреби, діяти й виконувати поставлені завдання.

А. Хуторський розглядає поняття “компетенція” як сукупність якостей, які потрібні для функціонування в конкретній області діяльності. Компетентність – особистісна якість, яка вже відбулася, і мінімальний досвід діяльності в заданій сфері, тобто володіння відповідною компетенцією [9].

Компетентність у наукових дослідженнях Н. Кузьміної розглядається як інтегративне, особистісне новоутворення, сформоване на основі теоретичних знань, практичних умінь, значущих якостей особистості та її життєвому досвіду, а у працях Н. Лалак, своєю чергою, визначається як система інтегрованих знань, умінь, навичок, професійно значущих якостей фахівця, його професійних зобов’язань [6].

Варто зазначити, що зарубіжні і вітчизняні науковці розглядають професійну компетентність учителя невід’ємною складовою частиною його професіоналізму, який визначається в ролі якісної характеристики високого рівня педагогічної діяльності такими показниками, як обсяг та якість педагогічної практики, спеціальна фахова підготовка, освітній рівень, глибокі знання з навчальної дисципліни.

У світі цього зростають вимоги й до мовно-мовленнєвої підготовки спеціаліста, адже “оволодіння основами будь-якої професії розпочинається із засвоєння певної суми загальних і професійних знань, а також оволодіння основними засобами розв’язання професійних завдань”, що й передбачає належний рівень сформованості професійно-мовленнєвої компетентності майбутнього вчителя початкової школи.

Мова та мовлення є продуктом культури, своєрідною пам’яттю світу, яка концентрує усе, що пізнало людство. Людина завжди відчувала величезну потребу в мові як упорядкованій комунікативній системі, що вкрай необхідна для спілкування індивіда з іншими.

Одним із перших, хто розмежував поняття “мова” і “мовлення” і водночас уважав їх складниками єдиної мовної діяльності, був Ф. де Соссюр. Так, учений під мовою розумів систему вербалізованої інформації і правил її використання в процесі комунікацій, а під мовленням – спілкування з використанням мови. За словами М. Вашуленка, мова і мовлення є, з одного боку, історичним продуктом нації, а з іншого – невід’ємною складовою частиною виховання і розвитку кожної особистості, громадянина держави, оскільки мова є інструментом і основним засобом пізнання, формою породження, існування і вираження думки, спілкування, а, отже, й активного входження кожного члена суспільства в соціум [2]. Учений зауважив, що, формуючи людину в духовному, інтелектуальному і моральному аспектах, мова “обслуговує потреби суспільства через цілу низку життєво важливих функцій, які практично реалізуються у мовленнєвій діяльності”.

У лінгвістичному аспекті мовлення – процес добору і використання засобів мови для спілкування з іншими членами певного мовного колективу, послідовність знаків мови, організована за її законами відповідно до потреб висловленої інформації, форма актуального існування кожної мови. Мовлення – це своєрідна діяльність мовця, процес вираження думок, почуттів, бажань людини засобами мови з метою впливу на інших людей і організації особистісних і суспільних відносин. Так, М. Жинкін наголошував на тому, що “мова і мовлення є комплементарними структурами, це означає, що немає мови без мовлення і мовлення без мови, як немає лівого без правого” [4 с. 341].

У середині ХХ ст. Н. Хомський ввів у науковий обіг феномен “мовна компетенція”. За Н. Хомським, в основі мовної компетенції лежать вроджені знання основних лінгвістичних категорій і здібності особистості “конструювати” для себе граматику, правила, які існують у мовленнєвому середовищі, тобто психологічною мовою, вроджене “чуття мови”. Ці знання, звісно, мають емпіричний характер і виявляються як лінгвістична інтуїція і мовна інтроспекція носіїв мови.

З таким визначенням мовної компетенції погоджуються не всі вчені, вони виступали з критикою Н. Хомського. Під впливом дискусій вже в 70-х рр. ХХ ст. учений і сам змінив погляд на зміст мовної компетенції. Відтепер до її складу він вніс “мовну здібність” і “мовну активність”. Під першою вчений розумів “потенційне знання мови та про мову її носія”, а “мовну активність” розглядав як реальне мовлення в реальних умовах.

А. Богуш дотримується думки щодо мовної компетентності як складової частини готовності та зазначає, що це засвоєння і усвідомлення мовних норм, що склалися історично у фонетиці, лексиці, граматиці, орфографії, семантиці, стилістиці та адекватне їх застосування.

Мовна компетентність – це інтегративне явище, що охоплює низку соціальних здібностей, знань, умінь, навичок, стратегій і тактик мовної поведінки, установок задля успішного здійснення мовленнєвої діяльності в конкретних умовах спілкування [1, с. 102].

Таким чином, як уже зазначалося вище, сформовані мовленнєві вміння в майбутніх учителів початкової школи є ознакою професійної готовності до педагогічної діяльності.

Із поняттям “мовна компетентність” тісно пов’язане поняття культури мови та мовлення. Культура професійного мовлення, насамперед, передбачає високий рівень професійно-мовленнєвої компетентності майбутнього вчителя початкової школи. Оволодіння мовленнєвою компетентністю означає засвоєння професійно зорієнтованого синтезу граматичних нори і варіантів слововживання, синтаксичних організацій фрази, побудови текстів, що забезпечують мовне (усне й писемне) оформлення процесу і результатів праці у професійній діяльності.

Ми погоджуємося з висловленими думками вчених і вважаємо, що мовленнєва компетентність майбутнього вчителя є показником його педагогічної культури, засобом самовираження і самоутвердження його особистості. Варто зазначити, що майбутній учитель має постійно дбати про підвищення та вдосконалення свого рівня культури мовлення. Цьому сприятиме збагачення свого словникового запасу, що, своєю чергою, сприятиме ефективнішому впливу на свідомість співрозмовника; урізноманітненню мовлення викладача

сприятиме використання синонімів, антонімів, омонімів, багатозначних слів, оволодіння можливостями української мови в різних структурно-функціональних стилях на лексичному, морфологічному, фразеологічному та синтаксичному рівнях.

Висока мовленнєва культура визначається, насамперед, мовною майстерністю особистості. Умовами досягнення мовної майстерності є, з одного боку, гарне володіння виражальними засобами всіх рівнів мовної системи, з іншого – доволі високий рівень загальної культури людини, адже в мовленні розкривається весь інтелектуальний і творчий потенціал мовця. В. Виноградов стверджував: “Висока мовна культура розмовного і писемного мовлення, добре знання і чуття рідної мови, вміння користуватися її виражальними засобами й стилістичною різноманітністю – найкраща опора, найправильніша підмога і найбільш надійна рекомендація для кожної людини в її суспільному житті і творчій діяльності” [3, с. 19].

Висновки. Таким чином, вважаємо, що професійно-мовленнєва компетентність майбутнього вчителя початкової школи розглядається нами як важливий складник загальної культури педагога. Мовленнєва компетентність особистості є передумовою формування її духовної культури досягнення успіху в кар’єрному зростанні, збагаченню власної мовленнєвої культури спілкування і розвитку комунікативних якостей мовлення.

Професійні особливості мовленнєвої діяльності вчителя початкової школи полягає в організованості її залежно від умов педагогічного спілкування, доборі мовних та мовленнєвих засобів з огляду на потреби, завдання взаємодії вчителя з учнями, їхню поведінку.

Враховуючи актуальність і важливість досліджуваної проблеми вважаємо за доцільне проводити подальший аналіз вітчизняної та зарубіжної літератури, що уможливить визначення найефективніших шляхів формування професійно-мовленнєвої компетентності майбутніх вчителів початкової школи, адже пошук оптимальних способів підготовки педагогів є неперервним, оскільки він зумовлений розвитком сучасного освітнього простору.

Використана література:

1. Богуш А. Методика навчання української мови в дошкільних закладах : навчальний посібник. Одеса, 2002. 407 с.
2. Вашуленко М. Підготовка майбутніх учителів до формування мовно-мовленнєвої компетентності молодших школярів. *Початкова школа*. 2001. № 6. С. 27–31.
3. Виноградов В. О художественной прозе. Москва : Гослитиздат. 1980. 360 с.
4. Жинкин Н. Механизм речи. Изд-во АПН РСФСР, 1958. 370 с.
5. Компетентнісний підхід у сучасній освіті: світовий досвід та українські перспективи / за ред. О. Овчарук. Київ : К.І.С., 2004. 112 с.
6. Лалак Н. Формування професійної компетентності у майбутніх учителів як психолого-педагогічна проблема. *Рідна школа*. 2009. № 5-6. С. 17–20.
7. Педагогика: Большая современная энциклопедия / Е. Рапацевич та ін. Совр. слово, 2005. 720 с.
8. Стамбульська Т. Формування культури мовлення майбутніх учителів початкової школи у процесі професійної підготовки : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04. Івано-Франківськ, 2018. 316 с.
9. Хуторской А. Практикум по дидактике и современным методикам обучения. Санкт-Петербург : Питер, 2004. 541 с.

References:

1. Boghush A. (2002) *Metodyka navchannja ukrajinsjkoji movy v doshkiljnykh zakladakh* [Methodology of teaching the Ukrainian language in preschool institutions] : navchaljnyj posibnyk. Odessa, 407 s. [in Ukrainian]
2. Vashulenko M. (2001) *Pidghotovka majbutnikh uchyteliv do formuvannja movno-movlennjevoji kompetentnosti molodshykh shkoljariv* [Preparation of future teachers for the formation of language and speech competence of junior pupils]. *Pochatkova shkola*. № 6. S. 27–31. [in Ukrainian]
3. Vynogradov V. (1980) *O khudozhestvennoj proze* [About fiction]. Moskva : Ghoslytyzdat, 360 s. [in Russia]
4. Zhynkyn N. (1958) *Mekhanyzm rechy* [Speech mechanism]. Yzd-vo APN RSFSR, 370 s. [in Soviet Union]
5. *Kompetentnisnyj pidkhid u suchasnj osviti: svitovyj dosvid ta ukrajinsjki perspektyvy* [Competency approach in modern education] / za red. O. Ovcharuk. Kyjiv : K.I.S., 2004. 112 s.
6. Lalak N. (2009) *Formuvannja profesijnnoji kompetentnosti u majbutnikh uchyteliv jak psykholohgo-pedagoghichna problema* [Formation of professional competence in future teachers as a psychological and pedagogical problem]. *Ridna shkola*. № 5-6. S. 17–20. [in Ukrainian]
7. *Pedagoghyka: Boljshaja sovremennaja encyklopedyja* [Pedagogy : A Great Modern Encyclopedia] / E. Rapacevych ta in. Sovr. slovo, 2005. 720 s.
8. *Stambuljsjka T. (2018) Formuvannja kuljтуры movlennja majbutnikh uchyteliv pochatkovoji shkoly u procesi profesijnnoji pidghotovyky* [Formation of the culture of the future teachers of elementary school in the process of training] : dys. ... kand. ped. nauk : 13.00.04. Ivano-Frankivsk, 316 s. [in Ukrainian]
9. *Khutorskoj A. (2004) Praktykum po dydaktyke u sovremennym metodykam obuchenija* [Workshop on didactics and modern teaching methods] : Sankt-Peterburg : Pyter, 541 s. [in Russia]

Струк А. В. Формирование профессионально-речевой компетентности будущего учителя начальной школы

В статье рассматривается формирование профессионально-речевой компетентности будущего учителя начальной школы. Проанализированы мнения ученых о необходимости и актуальности формирования профессионально-речевой компетентности будущего учителя начальной школы. Раскрыта сущность и содержание понятий “компетентность”, “профессиональная компетентность”, “профессионально-речевая компетентность”. Разграничивается понятие “язык” и “речь”. Установлены условия, при которых процесс формирования профессионально-речевой компетентности будущего учителя начальной школы будет эффективным.

Педагогической теорией и практикой обусловлены необходимость и целесообразность интерпретировать модель специалиста как личности, обладающей определенным набором компетенций, способной успешно адаптироваться к условиям жизнедеятельности, постоянно меняться, конкурировать на рынке труда.

Главной задачей учителя-словесника является не только привить интерес к изучению родного языка как способа общения, но и продемонстрировать все величие и красоту родного слова.

Ключевые слова: формирование, компетенция, профессиональная компетенция, профессионально-речевая компетенция, речевая компетенция, родной язык, будущий учитель, начальная школа.

Struk A. V. Formation of vocational competence of the future teacher of elementary school

The article deals with the formation of vocational competence of the future teacher of elementary school. The opinions of scholars concerning the necessity and relevance of the formation of vocational competence of the future teacher of elementary school are analyzed. The essence and content of the concepts of "competence", "professional competence", "professional-speaking competency" are revealed. A distinction is made between the concept of "language" and "speech". The conditions under which the process of formation of vocational competence of the future teacher of elementary school will be more effective will be established.

Pedagogical theory and practice is conditioned by the necessity and expediency of interpreting the model of a specialist as a person who has a certain set of competencies and can adapt successfully to constantly changing conditions of life, to compete in the labor market.

The main task of the teacher-translator is not only to incite interest in learning the native language as a way of communication, but also to demonstrate the greatness and beauty of the native word.

Key words: formation, competence, professional competence, vocational competence, language competence, mother tongue, future teacher, elementary school.

УДК 355.232

Турчинов А. В., Таймасов Ю. С., Зуб О. В., Белошенко Ю. К.

КРОСФІТ ЯК ЗАСІБ УДОСКОНАЛЕННЯ ТА ОПТИМІЗАЦІЇ ФІЗИЧНОЇ ПІДГОТОВКИ КУРСАНТІВ-ЖІНОК ПІД ЧАС СЕКЦІЙНИХ ЗАНЯТЬ

Досить багато жінок достойно несуть службу в підрозділах Національної гвардії України (далі – НГУ) та гідно виконують свої обов'язки на посадах, що їм довірені. Залишаються і ті, хто очікує якихось преференцій за те, що вони жінка, але таких небагато. Не завжди готові і командири до сприйняття жінки на командних чи бойових посадах. Іноді самим жінкам не вистачає впевненості в своїх силах для просування по кар'єрних щаблях. Щодо позитивних прикладів, приміром, до участі в іспиті на здобуття Берету з відзнакою, де виявили бажання узяти участь 44 жінки-військовослужбовця. Ця подія набула широкого суспільного резонансу.

Наказ міністра внутрішніх справ № 189 від 13 березня 2018 р. дає змогу жінкам служити на будь-яких посадах в підрозділах НГУ, в тому числі, і бойових. Цей документ передбачає скасування як такого переліку військово-облікових спеціальностей та посад для жінок-військовослужбовців рядового, сержантського і старшинського складу. Це автоматично означає, що відтепер жінки у званні до старшого прапорщика включно можуть обіймати всі посади. Процес інтеграції жінок у всі галузі військової сфери вже запущено, тому підходи в усіх сферах військової діяльності, а особливо фізичної підготовки має бути кардинально переглянутий: жінки-військовослужбовці НГУ дедалі активніше залучаються до виконання завдань бойової служби. Стаття присвячена дослідженню оптимізації фізичних якостей у курсантів-жінок, що займаються в часи секційних занять у позааудиторні години Національної академії Національної гвардії України (далі – НАНГУ). В цій статті дані курсантів-жінок із тренувальним досвідом у кросфіті менш ніж 6 місяців. Середні значення експериментальної групи (віком від 18 до 22 років, маса тіла 52,6 кг, зріст 168,3 см), виявлено зміни показників фізичних якостей на основі даних тестових комплексів (загалом 3). Авторами продемонстровано перспективи впровадження кросфіт системи в Інструкцію з організації фізичної підготовки НГУ та робочі програми навчальних дисциплін кафедри фізичної підготовки НАНГУ.

Ключові слова: фізичні якості, тренування жінок, курсанти-жінки, кросфіт, сила, витривалість, швидкість, координація, гімнастика, важка атлетика, кардіо, фітнес.

Наростаючі тенденції погіршення стану фізичної підготовки не можуть не відобразитись на діяльності силових структур, які через свою специфічність мають значні особливості. Це, зокрема, стосується і вищих військових навчальних закладів (далі – ВВНЗ). За даними фахівців кафедр фізичної підготовки та спорту, медиків ВВНЗ, щороку зростає число абітурієнтів із погіршенням стану фізичної підготовки, різними відхиленнями в здоров'ї, а саме: дефіцит або надмірність ваги, різні порушення психічного здоров'я, ослаблений імунітет, наявність шкідливих звичок, що створює труднощі в доборі курсантів за медичними показниками та фізичної підготовленості [10, с. 47–52].

Динамічно зростає загальна кількість жінок-військовослужбовців та службовців: у 2017 р. їх було близько 4 тисячі, у 2018–2019 рр. – майже 5 тисяч. Щодня на службу з охорони громадського порядку заступають 250 жінок, 80 – несуть службу з конвоювання та екстрадиції. Залучення жінок на бойову службу в НГУ